

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Sosiaalisuus rula!

Sosiaalisen kanssakäymisen opasvideo kehitysvammaisille

Minna Kupiainen ja Marianne Kilpi

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

huhtikuu/2014

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Minna Kupiainen ja Marianne Kilpi	Sivumäärä 34 ja 4 liitesivua
Työn nimi Sosiaalisuus ruraa!- sosiaalisen kanssakäymisen opasvideo kehitysvammaisille	
Ohjaava(t) opettaja(t) Sanna Lukkarinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa toimiva opasvideo kehitysvammaisten kanssa työskenteleville ammattilaisille, jotka voivat työssään hyödyntää videota.</p> <p>Tietääksemme opasvideomme kaltaista tuotosta sosiaalisesta kanssakäymisestä ei ole aikaisemmin tehty kehitysvammaisille. Merkitys ammattialalle on suuri, jos opasvideollemme on tarvetta. Tarpeen opasvideolle ovat ilmaisseet myös kehitysvammaistyön ammattilaiset. Myöskään he eivät ole törmänneet tämän kaltaiseen opasvideoon. Työn hyödynnettävyys on verrattaessa tarpeeseen.</p> <p>Toiminnallisen osuuden menetelmänä on videokuvauksen ja kysymyspatteriston ja tutkimusmenetelmänä haastattelu.</p> <p>Opinnäytetyössämme avaamme käsitettä kehitysvammaisuus sekä sosiaalisen kanssakäymisen, sekä selvitämme, miksi sosiaalisen kanssakäymisen on hankalaa kehitysvammaisille.</p> <p>Olemme tuoneet saamamme arvostelut opasvideosta ja sen tukikysymyspatteristosta suoraan työhön ja analysoimme niitä. Lopussa pohdimme työn hyödynnettävyyttä ja meidän omaa oppimistamme.</p>	
Asiasanat sosiaalinen käyttäytyminen, kehitysvammaisuus, sosiaaliset taidot	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Minna Kupiainen and Marianne Kilpi	Number of Pages 34 and 4
Title Sociality rules! –tutorial video of social skills for intellectually disabled persons	
Supervisor(s) Sanna Lukkarinen	
Subscriber and/or Mentor	
Abstract <p>Priority of thesis is produce working guidance video to professionals who work whit intellectually disabled.</p> <p>As far as we know there is no same kind of production guidance video to intellectually disable. Meaning to occupation field is big if there is need for our guidance video. Professionals who work whit intellectually disabled have expressed need for guidance video. Either they have not found this kind of guidance video. In functional part method is filming and question form and research method is interview. Appropriability of work is comparable in need.</p> <p>In our thesis we open terms intellectually disabled and social communication also we define why social communication is difficult to intellectually disabled.</p> <p>We have brought reviews from guidance video and question form direct in our thesis and we analyses them. In the end we reflect appropriability of work and our own learning.</p>	
Keywords social behaviour, intellectually disabled, social skills	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 PROJEKTISTA OPINNÄYTETYÖ	6
3 KEHITYSVAMMAISUUS JA SOSIAALINEN KANSSAKÄYMINEN	8
3.1 Kehitysvammaisuus	9
3.2 Sosiaalinen kanssakäyminen	12
3.3 Sosiaalisen kanssakäymisen vaikeudet kehitysvammaisille	13
4 VIDEON TUOTTAMISEN PROSESSI	15
4.1 Käsikirjoitus	16
4.2 Videointi	17
4.3 Editointi	18
4.4 Tekijöiden pohdinta prosessista	19
5 VIDEOSTA SAADUT PALAUTTEET	19
5.1 Ammattilaisten palautteet	19
5.2 Arvosteluiden analysointi	24
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	27
6.1 Oppiminen ja itsearviointi	28
LÄHTEET	30
LIITTEET	31

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on opasvideo sosiaalisesta kanssakäymisestä kehitysvammaisille. Opinnäytetyö on jatkoa sosiaalisen vahvistamisen projektillemme, jonka teimme hankkeessa, joka tukee lievästi kehitysvammaisten nuorten itsenäistymistä. Projektinamme oli pitää hankkeen asiakkaille oppitunteja sosiaalisesta kanssakäymisestä. Hankkeen työntekijät painottivat sosiaalisen kanssakäymisen haasteellisuudesta kehitysvammaisilla ja huomasimme tämän itsekin projektin aikana. Tästä syntyikin idea jatkaa työtämme opasvideolla. Opinnäytetyömme tavoite on luoda sosiaalisesta kanssakäymisestä toimiva opasvideo lievästi kehitysvammaisille sekä tehdä hyödyllinen työväline heidän parissaan työskenteleville ammattilaisille.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen työ. Koimme projektiohjauksen organisaation kanssa tärkeämmäksi toteuttaa jotain konkreettista, kuin että olisimme lähteneet tekemään tutkimusta. Loppujen lopuksi tilaajaorganisaatiomme vetäytyi roolistaan aika-tilallisten ongelmien takia. Etsimme Facebookin yhteisöpedagogi-yhteisöistä kehitysvammaisten parissa työskenteleviä ammattilaisia arvioimaan opasvideomme. Opasvideon ja kysymyspatteriston lähetimme 11 henkilölle, joista viisi antoi palautteen.

Emme ole löytäneet samanlaista opinnäytetyötä tai opasvideota tutkimalla aihetta. Mikäli opasvideo koetaan ammattilaisten mielestä hyödylliseksi, siitä on suuri hyöty kehitysvamma-alalla. Se helpottaa ammattilaisten työskentelyä ja selkokielen opasvideo helpottaa aiheen ymmärtämistä puheen ja esimerkkimallien kautta.

Tässä kirjallisessa osuudessa avaamme käsitteet kehitysvammaisuus sekä sosiaalinen kanssakäyminen ja sosiaalisen kanssakäymisen haasteita kehitysvammaisille. Avaamme myös opinnäytetyömme tarvetta kehitysvamma-alalla sekä videon tuottamisen prosessin. Lopuksi pohdimme valmiin videon käytännöllisyyttä analysoiden ammattilaisten palautteita.

2 PROJEKTISTA OPINNÄYTETYÖ

Kuten jo johdannossa mainitsimme, idea opinnäytetyölle lähti sosiaalisen vahvistamisen projektistamme. Teimme projektin hankkeelle, joka tukee lievästi kehitysvammaisten nuorten itsenäistymistä. Hankkeen tavoitteena on tukea kehitysvammaisen henkilön omia voimavaroja ja vahvuuksia sekä valmentaa kehitysvammaista henkilöä itsenäiseen elämään. Myös kehitysvammaisen henkilön tasavertainen jäsenyys yhteiskunnassamme on tavoitteena. Asiakkaita hankkeella oli seitsemän projektimme aikana.

Hanke on osa isoa organisaatiota, joka tuottaa erilaisia palveluita kehitysvammaisille monissa erilaisissa yksiköissä. Organisaatio on laaja-alaisesti alaisesti keskittynyt tarjoamaan kehitysvammaisille erilaisia palveluita. Näistä esimerkkeinä ovat asumispalvelut (tuettu, autettu ja ohjattu asuminen), työllistymiskeskus (avotyötoiminta), päivätoiminta, vapaa-ajantoiminta sekä erilaisia projekteja. Nämä projektit ovat kehitysvammaisen vapaa-aikaan, seksuaalisuuteen, työhön ja itsenäistymiseen liittyviä.

Projektin loppupuolella aloimme keskustella hankkeen projektityöntekijöiden kanssa mahdollisesta opinnäytetyöstä. Hankkeen projektityöntekijät olivat kanssamme samaa mieltä siitä, että opinnäytetyö olisi jatkumoa projektillemme, sillä tarve sosiaalisen kanssakäymisen harjoittamiselle on suuri.

Ensimmäisenä ideana oli tehdä opaskirjanen sosiaalisesta kanssakäymisestä, mutta pohdintojen jälkeen päädyimme tekemään opasvideon käytännöllisistä syistä. Joillakin kehitysvammaisilla ei ole lukutaitoa, mikä olisi vaikeuttanut opaskirjasen ymmärtämistä. Opasvideon avulla pystymme antamaan tarvittavan tiedon videokuvan ja puheen kautta. Myös esimerkkien ymmärtäminen ja sisäistäminen on helpompaa kuin sosiaalista kanssakäymistä näytetään todenmukaisten tilanteiden kautta.

Opasvideo on käytännöllisempi työväline alan ammattilaisille, koska se saavuttaa koko asiakasryhmän tehokkaammin samaan aikaan kuin opaskirjanen.

Projektin aikana saimme kuulla itse asiakkailta, että yhdellä asiakkaalla on Asperger ja yhdellä on autismi. Muista asiakkaiden kehitysvammoista ei ole tietoa. Avaamme näitä kahta kehitysvammaa myöhemmin luvussa 3.1 Kehitysvammaisuus.

Emme halunneet jättää opinnäytetyötä pelkästään opasvideon tuottamiseen. Halusimme lisätä videon ohelle heidän oman pohtimisensa heidän omista tavoistaan sosiaalisissa tilanteissa. Teimme opasvideon ohelle kysymyspatteriston (Liite 1), jonka pohjalta kehitysvammaiset voivat käydä ryhmäkeskusteluita tai pohtia itsenäisesti. Kysymyspatteriston käyttäminen videon tehostamiseksi on täysin kehitysvammaisten parissa työskentelevien päätettävissä.

Kysymyspatteristosta löytyvät samat tilanteet kuin opasvideostakin. Jokaisesta tilanteesta on muutama kysymys, joka liittyy kyseiseen tilanteeseen. Kysymyspatteristo auttaa kehitysvammaista henkilöä miettimään omaa käyttäytymistään näissä tilanteissa; toimiiko hän soveliaalla tavalla vai voiko hänen käyttäytymisensä kenties loukata toista ihmistä? Kehitysvammainen henkilö pääsee myös miettimään miten hän haluaa toisen ihmisen käyttäytyvän häntä kohtaan. Ryhmäkeskustelu mahdollistaa huomaamaan, että ei ole vain yhtä ainoata oikeaa tapaa toimia tilanteissa. Kysymyspatteristosta löytyy myös harjoitteita, joiden avulla kehitysvammainen henkilö pääsee konkreettisesti kokeilemaan erilaisia ilmeitä, eleitä ja äänensävyjä esimerkkilauseita käyttäen. Näin ollen henkilö saattaa helpommin ymmärtää eron erilaisten vuorovaikutuksessa tarvittavien ilmaisukeinojen välillä. Esimerkiksi miltä näyttää ja tuntuu, kun toinen kertoo asiansa hymyillen ja miltä taas tuntuu, kun toinen kertoo asiansa välinpitämättömästi.

Mielestämme tämän tyyppisellä videolla on suuri merkitys ammattialalle, sillä se tukee ja helpottaa alan ammattilaisten työtä lievästi kehitysvammaisten kanssa, joilla on ongelmia sosiaalisessa kanssakäymisessä. Opasvideomme on nyt kokeiluversio ja jos sitä lähtisi parantamaan ammattilaisten antamien kehitysehdotusten mukaisesti, siitä saisi hyvän opetusmateriaalin jaettavaksi alan ammattilaisille.

Jotta voimme myöhemmin markkinoida opasvideota ammattilaisten käyttöön, se tulisi paranneltu versio saamiemme kehitysehdotusten mukaisesti. Emme näe siis vielä tarpeelliseksi pohtia miten lähtisimme jakamaan opasvideota.

Aivan viime metreillä tilaajaorganisaatiomme vetäytyi vedoten aikataulullisiin ongelmiin. Opinnäytetyön aikataulullisista syistä turvauduimme tilaajaorganisaation ulkopuolisiin ammattilaisiin. Nämä ammattilaiset löysimme Facebookissa olevien yhteisöjen avulla, joissa on jo valmistuneita yhteisöpedagogeja. Myös muutama henkilö, jotka eivät itse tee tai eivät ole tehneet työtä kehitysvammaisten parissa, tiedottivat kehitysvammaisten kanssa työskenteleville ihmisille avun pyyntöme. Otimme heihin yhteyttä tämän kyseisen yhteisön kautta siksi, että toinen meistä kuuluu tähän yhteisöön. Aikataulun takia emme ehtineet etsiä kehitysvammaisuuden ammattilaisia muualta tai ammattilaisia, joilla on muu kuin yhteisöpedagogin koulutus.

Koetimme etsiä Theseus -tietokannasta samantyyppistä opinnäytetyötä, tuloksetta. Koetimme myös Googlen kautta löytää tuotoksia, jotka olisivat samanlaisia meidän opasvideomme kanssa. Hakusanoilla ”sosiaalisen kanssakäymisen opasvideo kehitysvammaisille” ja ”opasvideo kehitysvammaisille” emme löytäneet mitään teokseen liittyvää materiaalia. Näillä hakusanoilla rajasimme mielestämme ne hakutulokset, jotka voisivat liittyä opinnäytetyöhöme.

Voimme siis todeta, että opinnäytetyömme voi olla ainakin Suomessa ainut laatuaan. Yritimme myös hakea englannin kielellä tuloksia, mutta emme niitä saaneet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei samanlaisia videoita olisi olemassa.

Kehitysvammaisten kommunikaation kehittämisestä on tehty opinnäytetöitä, esimerkiksi Riikka Tuiskun työ Kommunikoinnin kehittäminen kehitysvammaisten yhteisössä.

3 KEHITYSVAMMAISUUS JA SOSIAALINEN KANSSAKÄYMINEN

Olemme suunnanneet opasvideon lievästi kehitysvammaisille ihmisille, jotka pystyvät suoriutumaan ohjatusti itsenäisessä elämässä.

3.1 Kehitysvammaisuus

”Kehitysvammaisuudella tarkoitetaan kehitysiässä (alle 18 vuotta) syntynyttä älyllisten toimintojen jälkeenjääneisyyttä (älykkyydosamäärä alle 70, häiriintynyt sopeutumiskäyttäytyminen), jonka seurauksena henkilö ei pysty huolehtimaan asioistaan kuten muut ihmiset” (Terveyskirjasto, 2014.)

Maailman terveysjärjestön (WHO) määritelmän mukaan älyllisessä kehitysvammaisuudessa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai puutteellinen. Erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot (kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset) ovat puutteellisesti kehittyneitä älyllisessä kehitysvammaisuudessa. Älyllinen kehitysvammaisuus voi ilmetä joko yksin tai yhdessä minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa. (Kaski & Manninen & Pihko 2009, 16.)

Älyllinen kehitysvamma jaotellaan lievään älylliseen kehitysvammaisuuteen, keskiasteiseen älylliseen kehitysvammaisuuteen, vaikeaan älylliseen kehitysvammaisuuteen ja syvään älylliseen kehitysvammaisuuteen. Lapsi, jolla on lievä älyllinen kehitysvamma, saattaa kyetä opiskelemaan normaalisti luokassa muiden oppilaiden kanssa, mutta tarvitsee tukitoimenpiteitä ja erityisopetusta. Aikuisena tällainen henkilö pystyy yleensä asumaan itsenäisesti tai hieman tuettuna. Monet kykenevät tekemään työtä, mutta tarvitsevat jonkinasteista opastusta ja valvontaa työssään jatkuvasti. Lievästi älyllinen kehitysvammainen henkilö kykenee elämään melko itsenäisesti, mutta tarvitsee tukea esimerkiksi asioimisessa erilaisten palveluiden piirissä. Rahankäyttötaidot voivat olla puutteellisia ja henkilö on helposti johdateltavissa, mikä saattaa aiheuttaa hyväksikäyttöä. (emt, 20-21.)

Keskiasteinen älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa merkittäviä viiveitä lapsen kehityksessä. Koulussa lapset tarvitsevat erityisopetusta ja ovat jonkin verran riippuvaisia tuesta itsensä huolehtimisessa. Heillä on riittävä kommunikaatiokyky. Aikuisena henkilö tarvitsee enemmän tukea ja valvontaa asumisessa ja työskentelyssä kuin henkilö, jolla on lievä kehitysvamma. Henkilö voi työskennellä ohjatussa työssä joko tavallisella työpaikalla tai työkeskuksessa. (emt, 21.) Vaikeasti älyllinen kehitysvammainen henkilö tarvitsee jatkuvaa tukea ja ohjausta, esimerkiksi koulussa, asumisessa ja työtehtävien suorittamisessa. Henkilö on riippuvainen muista ihmisistä ja kuntouttami-

nen vaatii paljon työtä, jonka avulla henkilö voi kuitenkin suoriutua melko itsenäisesti henkilökohtaisissa päivittäisissä toimissaan. (emt, 21.)

Syvä älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa täyden riippuvuuden muista ihmisistä ja henkilö tarvitsee jatkuvaa tukea. Ominaisia piirteitä ovat puutteet kommunikaatiossa, liikunnassa sekä kyvyssä huolehtia henkilökohtaisista toimista (rakon ja suolen toiminta). Opettamisessa tähdätään asioiden oppimiseen, joita tarvitaan jokapäiväisessä elämässä sekä kommunikaatioon ja liikunnallisten perusvalmiuksien kehittymiseen. Henkilö voi tulla omatoimiseksi esimerkiksi syömisessä ja hän voi suoriutua yksinkertaisista työtehtävistä. Hän kuitenkin tarvitsee ympärivuorokautista valvontaa asumisessa. (emt, 21-22.)

Kehitysvammaisuus ei rajoita kaikkia ihmisen toimintoja, vain osan niistä. Kehitysvammaisuuden aste vaihtelee eikä kehitysvammaisuutta tulisi sekoittaa muihin vammaisuuden muotoihin (esimerkiksi liikuntavammoihin tai cp-vammaan). (Kehitysvammaliitto, 2013.)

Kehitysvammaisuus voi johtua monista asioista. Perintötekijät tai odotusajan ongelmat ovat yleisimmät kehitysvamman syyt. Muita tekijöitä ovat muun muassa synnytyksen aikainen hapen puute, lapsuusiässä tapahtunut onnettomuus tai lapsuusiän sairaus. Syytä ei kuitenkaan aina saada selville. Jopa 30 prosenttia vaikeiden ja 50 prosenttia lievien kehitysvammojen aiheuttajat jäävät tunnistamattomiksi. (Terveyskirjasto, 2013.)

Kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella monella eri tavalla, esimerkkeinä niistä lääketieteen/diagnoosien, toimintakyvyn tai sosiaalisesta näkökulmasta. Kehitysvammadiagnooseja on monia. (Verner, 2013).

Asperger on oireyhtymä, joka kuuluu lasten laaja-alaisiin kehityshäiriöihin ja se on neurobiologinen keskushermoston kehityshäiriö. Ominaista Aspergerille on ongelmat ihmisten tunnetilojen ymmärtämisestä ja tämä johtaa kommunikaatio-ongelmiin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Myös erilaiset kaavamaiset käyttäytymistavat on yksi tämän oireyhtymän tunnuspiirteistä. Oireyhtymää pidetään autististen häiriöiden lieväntoimena. Aspergeria kärsivillä ilmenee merkittäviä vaikeuksia ei-kielellisten il-

maisujen käytössä, aivan kuten autismissa. Aspergerissa ei kuitenkaan ilmene merkittäviä kielellisiä älyllisten toimintojen jälkeenjääneisyyttä. (Terveyskirjasto, 2013.)

Oireyhtymästä kärsivien oireiden voimakkuus vaihtelee hyvin lievistä vakaviin. Henkilölle on ominaista jatkaa yksityiskohtaista, monotonista tai nopeaa puhumista vaikei huomaa, ettei toinen henkilö kuuntele. Henkilö ei välttämättä pidä katsekontaktista ja olla eleiltään niukka tai kömpelö. Huumorin ymmärtäminen ja ilon jakaminen ovat tavallista vaikeampia. (Terveyskirjasto, 2013.)

Useimmiten Asperger havainnoidaan vasta koulussa. Huomio saattaa kiinnittyä aikaisemmin motoriseen kömpelyyteen. (Terveyskirjasto, 2013.)

Autismi on neurobiologinen keskushermoston kehityshäiriö. Aistien välittämä tieto ja sen tulkinta on yksilöllistä ja huomattavasti tavallisesta poikkeavaa. Autismi huomataan normaalisti siinä vaiheessa lapsen kehitystä, kun lapsen pitäisi opetella vuorovaikutustaitoja. (Autismi- ja Aspergerliitto ry, 2014.)

Autistinen henkilö kommunikoi poikkeavasti sekä ajattelee, ymmärtää ja mieltää asioiden merkityksiä ja ympäristöään eri tavalla. Sosiaalinen vuorovaikutus on puutteellista, käytös on rajoittunutta ja reaktiot aistiärsykkeisiin ovat poikkeavia. (Autismi- ja Aspergerliitto ry, 2014.)

Autistisen henkilön on vaikea ymmärtää ja tulkita toisen ihmisen tunteita sekä ajatuksia heidän eleistään ja ilmeistään. Siksi henkilö saattaa välttää katsekontaktia. Sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvässä ei-sanallisessa käytöksessä (ilmeet, asennot ja eleet) ilmenee puutteita. Henkilö ei välttämättä reagoi esimerkiksi vanhempien kutsuessa häntä. (Terveyskirjasto, 2013.)

Autistinen henkilö ei kykene jakamaan iloa normaalisti eikä ilmaisemaan kiinnostusta asioihin. Henkilö on kyvytön tunnetasoiseen vastavuoroisuuteen. Jotkut eivät opi lainkaan puhumaan, toisilla taas puheen kehitys saattaa olla hidastunut. Puheen oppineilla on vaikeus aloittaa keskusteluja ja kieli on kaavamaista. Monet henkilöt kärsivät myös eriasteisesta älyllisestä kehitysvammaisuudesta, kuitenkin kognitiiviset taidot voivat vaihdella suurestikin. (Terveyskirjasto, 2013.)

Monet lievemmästä autismista kärsivät henkilöt kykenevät iän myötä luomaan toimivia suhteita ja käytösongelmat vähenevät. Jotkut autistiset lapset ovat poikkeuksellisen lahjakkaita esimerkiksi matematiikassa tai musiikissa. (Terveyskirjasto, 2013.)

Oirekuva autismissa ja sitä muistuttavissa oireyhtymissä esiintyy samanaikaisesti

1. sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriöt
2. kommunikaatiohäiriöt
3. poikkeava, rajoittunut käyttäytyminen
4. aistien poikkeava toiminta.

(Kaski & Manninen & Pihko 2009, 108.)

3.2 Sosiaalinen kanssakäyminen

Sosiaalisissa taidoissa on keskeistä tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa, ihminen on kyvykäs solmimaan kontaktin nopeasti sekä keskustelu on luontevaa ihmisten kanssa (Keltikangas-Järvinen 2010, 20). Sosiaalinen kanssakäyminen vaatii omien sekä toisten tunteiden tiedostamista, kommunikaatiotaitoja sekä kykyä hoitaa ihmisuhteita. Myös omien ja toisten oikeuksien tiedostaminen on olennaista (Kaski & Manninen & Pihko 2009, 206).

Sosiaalisista taidoista on hyötyä ihmissuhteiden luomisessa, jotka perustuvat emotioniin, viihtymiseen, turvallisuuteen sekä luottamukseen. Myös verkostoituminen vaatii sosiaalisia taitoja. (Keltikangas-Järvinen 2010, 21.)

Vuorovaikutukseen kuuluu sanallinen sekä sanaton viestintä ja viestinnällä luodaan toimivia suhteita muihin ihmisiin (Kauppila 2005, 28). Sanattomaan viestintään kuuluvat ilmeet, eleet, asento, olemus, ulkoasu, ajankäyttö, tilankäyttö sekä äänet ja tempo (Kauppila 2005, 34). Kuitenkin Tony Dunderfeltin mielestä viestintään kuuluvat myös intuitiivinen viestintä (ajatukset), tunneviestintä ja voimien viestintä (tahto) sanallisen ja sanattoman viestinnän lisäksi (Dunderfelt 2003, 58).

Vuorovaikutusmallit rakentuvat opituista säännöistä sekä normeista, jo saaduista kokemuksista sekä sisäistyneistä sosiaalisen vuorovaikutuksen skeemoista. Nämä ai-

kaisemmin sisäistyneet vuorovaikutusmallit vaikuttavat sosiaalisen tilanteen tulkinnaan. Vuorovaikutusmallit ohjaavat aikuisen ihmisen jokapäiväisiä sosiaalisia tilanteita ja täten auttavat löytämään sopivat toimintatavat- ja strategiat. (Kauppila 2005, 40–41.)

Vuorovaikutustaidot alkavat kehittyä jo heti lapsen synnyttyä. Vauvan ja vanhempien vuorovaikutuksella on vaistomainen perusta. Vauva tarvitsee turvaa sekä ruokaa ja vanhemmat vastaavat täyttämällä hoivan tarpeen. Varhaiseen vuorovaikutukseen liittyy myös vaistomaisesti myös toiminta, jonka pohjalle lapsen sosiaalinen kehitys voi rakentua. Vuorovaikutustaidot kehittyvät normaalilla tavalla turvallisessa ympäristössä, jonka vanhemman ja lapsen läheinen kiintymyssuhde on luonut. (Papunet, 2012.)

Jotta ihminen kehittyisi normaalisti, on vuorovaikutus toisen ihmisen kanssa välttämätöntä. Minän kehitys tarvitsee kokemuksen siitä, että ihmisen ilmaus tulkitaan oikein ja että hän saa niihin vastauksen, myös oman tahdon ilmaiseminen ja aloitteiden tekeminen ovat erittäin tärkeitä asioita minän kehitykselle. Vuorovaikutustaitojen oppiminen on mahdollista myös harjoittelun ja opettamisen kautta. (Lehtinen & Pirttimaa 1995, 49.)

Sosiaalisessa kanssakäymisessä tulee kiinnittää huomiota kasvoihin (esimerkiksi katsekontakti, ilmeet), kehoon (ryhti), ulkoasuun (siisteys, hygienia, tilanteeseen sopiva pukeutuminen), puheeseen (kuuluvuus ja selkeys), keskustelutapaan (kiinnostuksen osoitus) ja asenteeseen (suhtautuminen muihin ihmisiin ja asioihin). (Nyyti ry, 2014.)

3.3 Sosiaalisen kanssakäymisen vaikeudet kehitysvammaisille

Jotta kehitysvammaisen henkilön on mahdollista olla vuorovaikutuksessa toisen ihmisen ja ympäristönsä kanssa, edellyttää se lähipiiriltä tietoa, taitoa ja asennetta erilaisiin kommunikointikeinoihin. Jopa vaikeasti kehitysvammaisen henkilö voi ilmaista itseään ja tunteitaan sekä tehdä omia valintoja lähipiirin tuen avulla. (Tuisku 2011, 3.)

Aikuisten kehitysvammaisten sosiaalisia taitoja on hyvin vähän tutkittu Suomessa. Sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteet nousevat jatkuvasti esiin erilaisissa alan ammattilaisille suunnatuissa koulutustilaisuuksissa. Tässä yhteydessä haasteet tarkoittavat arjessa tarvittavia taitoja, joilla kehitysvammaiset tulevat toimeen nimenomaan keskenään. Monet kehitysvammaiset aikuiset tarvitsevat tukea sosiaalisissa taidoissa. (Vernerinet, 2010.)

Kehitysvammaliitto ry:n Koulusta elämään -tutkimuksen mukaan kehitysvammaisten nuorten sosiaalisen kanssakäymisen välittäjinä toimivat lähinnä perhe, lähisukulaiset sekä koulun henkilökunta. Tämä tarkoittaa sitä, että näillä nuorilla on todella vähän ystävyys-suhteita tai muitakaan sosiaalisia kontakteja kodin ulkopuolella. (Tyynelä 1995, 33.)

Kun puhuimme opinnäytetyöstä Itsenäiseen elämään -hankkeen projektityöntekijöiden kanssa, he kertoivat, että kehitysvammaisen ihmisen on vaikea luoda sekä ylläpitää ihmissuhteita. Vaikka hankkeen asiakasryhmä toimii ryhmänä hyvin, asiakkaat eivät itsenäisesti kykene luomaan sosiaalisia suhteita ryhmän sisällä eivätkä sen ulkopuolella. Esimerkiksi kaksi asiakasta voi sopia ryhmässä lähtevänsä elokuviin, mutta ryhmän ulkopuolella he eivät ota kontaktia toisiinsa.

Kehitysvammaiselle henkilölle on usein haasteellista ymmärtää ja ilmaista itseään. Vuorovaikutuksessa tarvittavien tietojen ja taitojen käsittely voi vaikeutua kognitiivisen kapasiteetin heikkouden takia. Vuorovaikutustilanteen onnistumiseen saattaa siis vaikuttaa kuinka kehitysvammaisen henkilön toiminta, aloitteet ja reaktiot tulkitaan. (Malm & Matero & Repo & Talvela 2004, 192–193.)

Kehitysvammaiselta henkilöltä tulee vaatia käyttäytymistä mikä nähdään soveliaana ja normaalina. Henkilöllä on kuitenkin oikeus osoittaa myös kielteisiä tunteita, mutta ne tulee ilmaista hyväksyttävällä tavalla. (Kaski & Manninen & Pihko 2009, 206.)

Vuorovaikutustaitoja voi parantaa ja lisätä. Hyviä vuorovaikutuksen kehittämisen liittyviä asioita ovat yhdessä arkisten ja mukavien asioiden tekeminen (esimerkiksi ruuan valmistaminen, liikkuminen ja harrastaminen), kiinnostuminen muista ihmisistä, ei tule lannistua jos tulee torjutuksi, kielteisten ajatusten välttäminen (esimerkiksi ”olen

huonompi kuin muut”) sekä myönteisten ajatusten keksiminen kielteisten tilalle (esimerkiksi ”olen hyvä”). (Nyyti ry, 2014.)

Kehitysvammaisen henkilön olisi hyvä harjoitella itseilmaisua. Pyrkimyksenä on ilmaista myönteisiä tunteita katsomalla keskustelutoveria silmiin, kertoa täsmällisesti miltä tuntuu ja antaa palautetta keskustelukumppanille siitä, mikä hänen tekonsa herätti myönteisen tunteen. (Nyyti ry, 2014.)

Myös tunteiden ilmaiseminen vaikeissa tilanteissa on tärkeää. Kun katsotaan keskustelukumppania silmiin, on hyvä käyttää varmaa ja ystävällistä äänensävyä. Ensin on hyvä antaa myönteinen palaute ja sen jälkeen vasta kertoa mikä keskustelukumppanin teko tuntui pahalta tai loukkasi. Myös se, miltä kyseinen teko tuntui, tulisi kertoa. Tämän jälkeen voi kertoa, miten keskustelukumppani voisi jatkossa toimia, jotta ei loukkaisi. (Nyyti ry, 2014.)

Aktiivisen kuuntelun harjoittelu on osa vuorovaikutuksen kehittämistä. On helpompi keskittyä kuuntelemaan kun katsoo samalla keskustelukumppania silmiin, on riittävän lähellä. Jotta keskustelukumppani tietää, että häntä kuunnellaan, on kuuntelijan hyvä nyökätä välillä. Ymmärtämisen teeskenteleminen ei ole hyvä asia, aina voi kysyä tarkentavia kysymyksiä. Vääriä kysymyksiä ei ole. (Nyyti ry, 2014.)

4 VIDEON TUOTTAMISEN PROSESSI

Lähdimme ideoimaan videota tarpeellisuuden pohjalta eli mitkä asiat siinä olisi tärkeää tuoda esille. Hyödynsimme tässä vaiheessa projektistamme saamiamme kokemuksia; halusimme korostaa tarpeellisiksi kokemiamme asioita. Hankkeen projektityöntekijät painottivat kehitysvammaisten sosiaalisia ongelmia. Heidän mielestään opasvideossa on hyvä tuoda esille aivan perusasioista sosiaalisessa kanssakäymisessä.

Aloimme kirjata ylös tilanteita, joita jokainen ihminen kohtaa jokapäiväisessä elämässään. Näistä valikoimme tärkeimmät. Näitä tilanteita ovat tervehtiminen, kuulumisten kysely, puhelimesta puhuminen, mielipiteen ilmaisu, anteeksi pyytäminen ja antami-

nen, kiitokset ja kohteliaisuus sekä kieltäytyminen. Valitsimme nämä tilanteet hankkeen työntekijöiden kanssa käytyjen keskusteluiden sekä aihepiirien pohjalta, joita kävimme läpi projektissamme. Käytimme myös Suomen Nuortentalo Oy:n selkokielistä Pärjää porukassa - sosiaaliset taidot -julkaisua apuna esimerkkitalanteiden valitsemisessa (2013, 8-17, 30-38, 41-47. 55-57).

Valitsimme yllä olevat aihepiirit, koska ne ovat tavallisia arkipäivän tilanteita. Huomasimme sosiaalisen vahvistamisen projektimme aikana, että juuri näihin kohtiin tarvitaan lisää ohjausta. Halusimme selkeät kohtaukset, eikä mitään liian monimutkaista. Joillakin kehitysvammaisilla on vaikeuksia hahmottaa isoja aihepiirejä. Nämä tilanteet ovat kuitenkin sellaisia tilanteita, joita jokainen kehitysvammaisen on elämässään kokenut.

Koko prosessiin meiltä kului aikaa puolitoista kuukautta. Käsikirjoituksen laatiminen alkoi jo hyvissä ajoin, pohdimme pitkään mitkä asiat haluamme tuoda esille ja miten ne tuodaan esille. Videointiin ei kulunut juurikaan aikaa, saimme otokset tehtyä yhden päivän aikana, mutta editointi vei aikaa eniten. Kysymyspatteriston laatiminen oli helppoa tehdä valmiin videon jälkeen ja aikaa siihen kului muutama päivä.

Tarkoituksenamme oli tehdä mahdollisimman selkokielineen opasvideo. Selkokieli tarkoittaa, että kieli on muokattu helposti ymmärrettäväksi. Selkokieli pyrkii tehokkuuteen, se rasittaa mahdollisimman vähän kehitysvammaisen muistikapasiteettia. Selkokieli on yksinkertaistettua, jotta se sopii lukijaryhmän kokemusmaailmaan. (Suvikas & Laurell & Nordman 2012, 231.)

Linkki opasvideoon löytyy Liitteestä 2.

4.1 Käsikirjoitus

Käsikirjoituksessa (Liite 3) lähdimme avaamaan kunkin tilanteen toteuttamista. Halusimme tuoda esille videossa niin sanotun väärän tavan toimia sekä mallin toimia oikein samassa tilanteessa. Nämä tilanteet ovat vain esimerkkejä, emme halunneet antaa valmiita toimimismalleja vaan jokainen ihminen toimii vastaavanlaisessa tilanteessa niin kuin on itselleen luontevinta. Huomasimme vasta videon valmistuttua,

että emme tuoneet videossa ilmi sitä, että meidän esimerkkinne eivät ole ainoat oikeat tavat toimia.

Teimme käsikirjoituksesta suuntaa antavan ja annoimme tilanteen edetä videoinnin aikana tavalla, minkä näimme parhaimmaksi ja toimivammaksi.

Käsikirjoituksemme alkaa ensin listalla siitä, mitä asioita haluamme tuoda videossa ilmi ja mihin sosiaalisessa kanssakäymisessä olisi hyvä kiinnittää huomiota. Halusimme edetä loogisessa järjestyksessä, joten tervehtiminen on käsikirjoituksemme ensimmäinen kohta. Koska halusimme pitää videon yksinkertaisena, tervehtiminen on vain ”hei, minun nimeni on...” -tyyppinen. Tämän kohtauksen jälkeen tulee kuulumisten vaihtaminen. ”Väärässä” tavassa kysytään normaalisti kuulumiset, mutta vastaaja vain mutisee eikä ota katsekontaktia.

Mielipiteen ilmaisussa halusimme korostaa sitä, että jokaisella ihmisellä on oikeus omiin mielipiteisiinsä eikä mielipideasioista pitäisi kinastella tai loukkaantua. Anteeksi pyytämisen ja antamisen ideana oli näyttää ”väärä” ja ”oikea” tapa antaa anteeksi. Kiitokset ja kohteliaisuus –kohdassa halusimme tuoda esille sen, että on kohteliasta kiittää saamastaan kehusta ja antaa takaisin kehuja.

Projektimme aikana eräs asiakkaista kysyi meiltä seksuaalisuuteen liittyvän kysymyksen ja sitä, miten hän voi kieltäytyä. Tämän takia halusimme tuoda kieltäytymisen esille videossa. Projektityöntekijöiden mukaan kehitysvammaiset ovat helposti johdettavissa asioihin, joita eivät oikeasti haluaisi tehdä tai kokea.

Puhelinkeskustelussa toimimme ilmi sen, että soittajan on aina hyvä esittäytyä puhelun alussa, jotta vastaaja tietää kenen kanssa hän puhuu.

4.2 Videointi

Meillä ei ollut kokemusta videon ohjaamisesta, näyttelemisestä, kuvaamisesta tai editoimisesta. Alun perin meillä oli suunnitelmissa hankkia videolle useampia ulkopuolisia näyttelijöitä ja itse opinnäytetyön tekijät olisivat keskittyneet pelkästään ohjaukseen ja kuvaukseen. Lopulliseen näytelmäosuuteen osallistui kuitenkin toinen

opinnäytetyön tekijöistä, Marianne Kilpi, ja yksi ulkopuolinen näyttelijä, Tomi Haanpää. Aikataulullisista syistä jouduimme tekemään kompromissin. Kuvaajana toimi toinen opinnäytetyön tekijöistä, Minna Kupiainen.

Kuvaukset sujuivat yllättävän jouhevasti. Muutama kohtaus jouduttiin kuvaamaan uudestaan, mutta saimme kuitenkin kaikki kohtaukset toimimaan haluamallamme tavalla. Kuten jo aikaisemmin mainitsimme, käsikirjoitus oli enemmänkin suuntaa antava ja annoimme tilanteiden muokkautua kuvaamistilanteessa improvisaation avulla. Pysyimme hyvin käsikirjoituksessa eivätkä kohtaukset muuttuneet paljoakaan.

4.3 Editointi

Editointi osoittautuikin haastavammaksi vaiheeksi kuin olimme kuvitelleet. Emme ole aikaisemmin kuvanneet videoita ja editoinnin teimme ilman ammattilaisten käyttämiä välineitä. Tämän huomaa esimerkiksi taustakohinasta, joka vaikuttaa videon äänenlaatuun. Myöskään tekstiefektejä emme saaneet haluamallamme tavalla tuotua esiin.

Kuvasimme videon vanhalla videokameralla, jonka tallennusmuoto aiheutti meille ongelmia editoinnissa. Windowsin uusin käyttöjärjestelmä ei suostunut työstämään materiaalia. Onneksi löysimme ohjelman Internetistä, jonka avulla saimme muutettua tallennusmuodon soveltuvaksi.

Videosta on tehty sekä sähköinen versio, että DVD. DVD:llä on kaksi eri versiota opasvideosta eli ensimmäinen vaihtoehto on katsoa koko video kerralla lävitse ja toinen vaihtoehto on, että jokainen kohtaus on erikseen valittavissa. Halusimme tuoda myös tämän toisen vaihtoehdon käyttöön, koska kohtaukset ovat helpommin käsiteltävissä kysymyspatteriston ohella tällä tavalla. Tämä antaa myös mahdollisuuden valita, mitkä kohtaukset halutaan käydä lävitse.

4.4 Tekijöiden pohdinta prosessista

Loppujen lopuksi videon tekeminen oli helppoa. Aluksi pelkäsimme, että videon tekeminen olisi haastavaa kokemattomille. Ainoastaan editointi ja tallennusmuodon muuttaminen aiheuttivat päänvaivaa.

Tämän kokemuksen ansiosta pystymme jatkossa hyödyntämään samanlaista menetelmää yhteisöpedagogin työssä, oli sitten kyseessä nuoret tai kehitysvammaiset.

5 VIDEOSTA SAADUT PALAUTTEET

Halusimme palautteista ehdottomasti vapaamuotoisia, jotta saimme mahdollisimman kattavan arvioinnin. Pyysimme kuitenkin jokaiselta palautteen antajalta, että arvostelussa ilmenisi opasvideon sekä kysymyspatteriston plussat sekä miinukset ja mahdolliset parannusehdotukset.

Lähetimme opasvideon ja kysymyspatteriston palautteiden antajille sähköpostilla. Pyysimme jokaiselta henkilöltä luvat nimien julkaisemiseen.

5.1 Ammattilaisten palautteet

Vaikka saimmekin jokaiselta palautteen antajalta luvat nimien julkaisuun, halusimme kuitenkin, ettei arvostelusta näkisi, kuka sen on kirjoittanut. Ensin esittelemme palautteiden antajat ja heidän toimenkuvansa sekä työkokemuksensa kehitysvammaisten parissa, näiden jälkeen tulee palautteet.

Saara Rantanen on koulutukseltaan yhteisöpedagogi ja on työskennellyt kehitysvammaisten parissa Etevan asumispalveluissa ohjaajana, vaikeasti kehitysvammaisten yksikössä. Ohjaajan tehtäviin sisältyi asiakkaan kokonaisvaltainen ohjaus ja perushoito. Ohjaajan tehtävänä oli tukea asiakkaita heidän omien voimavarojensa ja taitojensa kehittämisessä ja käyttämisessä.

Ville Irtamo on koulutukseltaan yhteisöpedagogi ja työskentelee Palvelukoti Louna-
tuudessa kuntoutus- ja virikeohjaajana. Yrityksessämme on asiakkaana kehitysvam-
maisista ja mielenterveyskuntoutujia, kaikkiaan 40 asukasta. Kuntoutus- ja virikeohjaa-
jana hän on ollut viisi vuotta ja aiempaa kokemusta hän on hankkinut Peurungan kyl-
pylässä, jossa hän toimi kolme vuotta vapaa-ajanohjaajana. Peurungassa hän veti
useita kehitysvammaisten lomaviikkoja sekä työskenteli vammautuneiden ihmisten
kanssa päivittäin. Hänen tämän hetkinen työnsä koostuu asukkaiden kuntoutuksesta
ja viriketoiminnan järjestämisestä. Työ on monipuolista ja sisältää muun muassa päi-
vittäistä arjen hallintaa, retkiä, ryhmäliikuntaa, keskusteluja, kokkikerhoa, käsityöryh-
mää, teatteriryhmä, työtoimintaa ja tapahtumia. Lisäksi hän on käynyt opettamassa
lähihoitajia ja psykiatrisen sairaanhoidon erikoisammattitutkintoon opiskele-
via Jyväskylässä ja Äänekoskella. Opetuksen aiheena on ollut kuntoutus- ja virike-
toiminta. Hänen työkaverinsa, jotka olivat arvioimassa videota, ovat työskennelleet
kehitysvammaisten parissa yhdeksän ja 18 vuotta.

Riikka Piippo työskentelee tällä hetkellä kehitysvammahuollon sosiaaliohjaajana. Hän
on tehnyt kyseistä työtä vuodesta 2011 alkaen. Asiakaskunta koostuu kaikenikäisistä
kehitysvammaisista. Työnkuvaan kuuluu kehitysvammaisten ja heidän perheiden oh-
jaaminen ja tukeminen arjessa, sosiaaliturva-asioissa, palveluohjaus ja palvelusuun-
nitelmien laatiminen, lisäksi päätöksenteko kehitysvammalain mukaisista päätöksistä.
Tätä ennen hän on työskennellyt kehitysvammaisten ryhmäkodeissa ja kokemusta
on hieman myös tuetun työllistymisen puolelta.

Merja Niemelä työskentelee tällä hetkellä Peltolan Palvelukeskuksen työtoiminnan
vastaavana ohjaajana ja koulutukseltaan hän on vajaamielishoitaja, sosiaalikasvatta-
ja sekä sosionomi. Kehitysvammaistyötä hän on tehnyt jo vuodesta 1977.

Riitta Pesonen on toiminut diakoniatyöntekijänä Tyrnävän seurakunnassa n. 30 vuot-
ta. Tänä aikana hän on ollut mukana aikuisten kehitysvammaisten kerhoissa, pitänyt
erityisrippikoulua, järjestänyt kehitysvammaisten retkiä ja leirejä sekä pitänyt hartauk-
sia kehitysvammaisille.

Palautteet:

”Opasvideo on hyvin selkeä, siitä plussaa. Se sopii myös kaikille ihmisille (eritoten sulkeutuneille suomalaisille), ja sisältää perusjuttuja. Mieleeni herääkin kysymys kuinka tarkasti teidän kehitysvamma-”suuntaus” on rajattu, eli minkä tasoisille kehitysvammaisille tämä on tarkoitettu? Tuleeko asia selkeästi ilmi opinnäytetyössä? Jos, niin hyvä, mutta tästä se jäi uupumaan. ”Normi”-tason kehitysvammaisille, joilla on puutteita/ongelmia sosiaalisessa käyttäytymisessä, tämä toimii. Ja millä tavalla juuri nämä ”käyttäytymisrituaalit” on valittu videoon? Se tulee olla perusteltua sitten siinä kirjallisessa versiossa. Oletteko esim. ensin kartoittaneet tietyn tasoisten kehitysvammaisten heikkoudet sosiaalisessa kanssakäymisessä tms.”

”Katsoin videon läpi kahden työkaverini kanssa, jotka ovat työskennelleet monia vuosia kehitysvammaisten kanssa. Itse teen nyt kuudetta vuotta töitä kehitysvammaisten kanssa. Valitettavasti meidän mielestämme teillä on aika paljon kehitettävää jos meinaatte laittaa videon eteenpäin. Listasin tähän ajatuksiamme videosta.

Ensimmäiseksi olimme sitä mieltä, että videolla olisi ollut hyvä esiintyä oikeita kehitysvammaisia, joiden avulla mielenkiinto videota kohtaan olisi ollut parempi. Tila ja ympäristö eivät mielestämme olleet sopivia tähän videoon. Luonnollinen ympäristö elävästä elämästä herättäisi katsojan mielenkiinnon paremmin. Kehitysvammaiset huomaavat heti, jos toiminnat eivät ole aitoja tilanteita elävästä elämästä.

Lisäksi video oli mielestämme liian mustavalkoinen, iloisilla ja värikkäillä lavastuksilla, vaateuksilla ym. olisitte saaneet lisää kiinnostusta kohderyhmälle. Videolla olisi voinut olla enemmän johdonmukaisuutta, jos näytätte tekstin ja tämän jälkeen esimerkiksi, tulisi näyttää myös oikea vaihtoehto samoin päin. Eli teksti jonka jälkeen esimerkki ja teksti oikeasta vaihtoehdosta esimerkki. Lopussa oli vaan tekstejä eikä esimerkkejä, nämä asiat jäivät irralliseksi.

Lisäksi oikeissa toimintamalleissa olisi voinut olla enemmän vaihtoehtoja miten toimia. Esimerkiksi videon hajottamisesta olisi voinut olla vastuullistamisen malli, jolla olisi voinut opettaa videon rikkojaa oppimaan tilanteesta, ettei hän voi toimia näin tulevaisuudessa.

Kysymykset ehkä hieman liian vaikeita, riippuen tietysti minkä tasoiselle ryhmälle video on tarkoitus käyttää. Ensin olisi hyvä arvioida kohderyhmän taso jonka mukaan videota voisi käyttää kohdennetusti. Osalle kehitysvammaisista asiat on oltava todella yksinkertaisia, kun taas toiset kykenevät ymmärtämään enemmän. Kehitysvammaisilla voi hyvin olla esim. 5-10v. lapsen kehitystaso, joka pysyy paikallaan eikä etene tai etenee hyvin hitaasti. Kertaukset olisivat olleet hyviä opetustilanteissa.

Idea kaiken kaikkiaan on hyvä ja ajatukset toimivia. Äänenkäyttö videolla välitekstien oli hyvää.

Kehottaisin kyllä vielä jalostamaan videota esimerkiksi aidoilla kehitysvammaisilla ja tilanteilla. Lisäksi käytännön harjoitteiden soveltaminen ryhmäkeskusteluun antaa lisää syvyyttä kokonaisuuteen.”

”Aiheet ovat hyviä eli juuri näihin hankaluuksiin olen törmännyt omankin työni kautta kehitysvammaisten ihmisten parissa. Videon kautta kehitysvammaisella henkilöllä on mahdollisuus päästä näkemään konkreettisesti, miten eri tilanteessa on soveliasta käyttäytyä. Usein pelkkä sanallinen ohjaus tilanteisiin ei riitä siihen, että asia tulisi oikeasti ymmärretyksi, joten videopätkä tukee ymmärtämistä.

Videossa voisi kiinnittää vielä huomiota siihen, että puhe olisi tarpeeksi kuuluvaa ja hidastempoista, jotta katsojat sen ymmärtävät. Itse keskusteltavat asiat olivat selkeitä ja helposti ymmärrettäviä. Yksi aihe, mikä mielestäni olisi myös sopiva tähän videoklippiin, olisi nettikäyttäytyminen (nykyään kun yhä useammat kehitysvammaiset viettävät aikaansa Facebookissa ja hakevat seuraa eri palstoilta) ja toki myös asiominen esim. kaupassa (miten käyttäytyään kassalla yms.).

Tekstikohdat voisivat olla kuvitettuna, sillä visuaalisuus tukee ymmärtämistä (esim. Ei näin! kohdassa voisi olla punainen rasti ja Vaan näin! kohdassa peukku ylöspäin). Videossa esiintyviä käyttäytymismalleja on hyvä pohtia kysymyksien avulla ryhmässä, joka mahdollistaa käyttäytymismallien soveltamisen miettimisen moneen eri tilanteeseen, jotta kehitysvammainen henkilö oppisi yleistämään käyttäytymisen mahdollisimman moneen eri ympäristöön ja tilanteeseen.

Tällaisia ajatuksia minulle tuli mieleen. Aiheet ja toteutus olivat siis kokonaisuudessaan selkeät, tätä voisin käyttää omassakin työssäni.”

”Mielestäni opasvideo on asiallinen ja luonnollinen. Katsojan on hyvä keskittyä sanomaan ja tekoon, koska opasvideo oli pelkistetty ja yksityiskohtiin ei kiinnity huomiota, koska niitä on hyvin vähän. Hyvin voi ryhmältä kysyä yhden kuvan nähtyään pysäyttämällä video, menikö oikein, mikä siinä meni väärin, koska kuvan jälkeen vastatulee tieto, että väärin. Eli hyvin toteutettu. Tietenkin tähän liittyy paljon muitakin käyttäytymisasiota, mutta ehkä onkin hyväksi, ettei yhdessä osiossa ole enempää asiaa. Valitettavasti emme voineet ryhmältä kysyä mielipidettä enkä toisilta ohjaajilta, yhteistä aikaa ei nyt järjestynyt.

Kysymykset ovat juuri kohderyhmälle soveltuvia ja tarpeellisia. Näitä kysymyksiä voi hyvin käyttää ryhmäkeskustelun apuna.

Muutama kysymys mielestämme on hieman epäselvästi kysytyä ajatellen kehitysvammaisia. Kannattaa käyttää selkokieltä, lyhyitä lauseita ja tuttuja käsitteitä. Vaikea ymmärtää on ehkä kysymys: ansaitseeko anteeksipyytjä aina vastauksen (Voisi kysyä, miten vastataan, jos joku pyytää anteeksi tai Mitä vastaat jos pyydetään sinulta anteeksi). Mikä tekee sinuun hyvän vaikutelman toisessa ihmisessä? (voisiko olla) Miten saat hyvän vaikutelman toisesta ihmisestä? Tai jotenkin muuten.

Teema on hyödyllinen ja kysymyksistä pystyy johdattelemaan laajemmin asiaan, uusiin kysymyksiin jne. Tällaista taitoa ja välineistöä ohjaaja tarvitsee vammaishuollon asiakasryhmien kanssa.”

”Hienoa kun ootte tällaisen tehneet ja varmasti sillä on käyttöä erilaisissa kehitysvammaisten ryhmässä.

Videossa hyvää:

selkeys

rauhallisuus

luontevuus

käytännönläheiset esimerkit

Videossa parannusehdotuksia/mietittävää:

Ensimmäisissä teemoissa tulee aina ensin vaihtoehto 1, jonka jälkeen EI NÄIN ja sitten se parempi vaihtoehto ja VAAN NÄIN. Olisiko selkeämpää jos näiden 1. j 2. vaihtoehtojen väliin tulisi teksti EI NÄIN, VAAN NÄIN. Itselle jäi ainakin ensimmäisiä kertoja katsellessa sellainen olo, että tekstin VAAN NÄIN jälkeen tulisi luontevasti se "oikeampi" vaihtoehto.

Anteeksi pyytämässä jäin kaipaamaan ihan selkeää anteeksipyyntöä elikkä Anteeksi kun rikoin... ei "Sori kun rikoin.... Samoin anteeksi antaminen voisi olla selkeämpi. Esim. Voi harmi, mutta saat anteeksi.

Kiitokset ja kohteliaisuudet osiossa jäin miettimään, että itse en lähtisi välttämättä kehumaan toisen hupparia, vaan voisin iloita siitä, että toinen on huomannut uudet silmälasini ja sanoisin vaikka, että kiitos, kiva kun huomasit.

Olisko kieltäytyminen ja puhelimesta osioissa voinut jatkaa samalla tavalla kun alusakin elikkä EI NÄIN, VAAN NÄIN. Olitte varmaan päätyneet tähän ratkaisuunne perustellusti!

Lopussa ... kiinnitä huomiota äänensävyyn (ei äänensävy)

Kysymyspatteristoon liittyen:

Hyviä aiheita ja apukysymyksiä.

Anteeksipyyttäminen ja antaminen: Miltä sinusta on tuntunut kun olet saanut anteeksi?

Vaikka parannusehdotuksia/kysymyksiä tuli näin paljon, niin kokonaisuutena minusta ihan onnistunut ja käyttökelpoinen.”

5.2 Arvosteluiden analysointi

Huomasimme, että emme pohjustaneet opasvideon olevan suunnattu lievästi kehitysvammaisille ihmisille silloin kun lähetimme opasvideon arvioitavaksi. Kaikki saamamme arvostelut olivat meidän mielestämme erittäin hyödyllisiä ja rakentavia. Suu-

rimmassa osassa arvosteluista oli hyviä kehitysehdotuksia opasvideollemme sekä kysymyspatteristolle.

Emme tiedä minkä asteisten kehitysvammaisten kanssa palautteiden antajat ovat työskennelleet. Huomasimme liian myöhään, että meidän olisi pitänyt kysyä vielä kaikilta arvostelijoilta onko heillä kokemusta asiakkaista, jotka ovat joko lievästi vai vaikeasti kehitysvammaisia. Uskomme, että erilaiset kokemukset eri kehitysvamma-asteista vaikuttavat videon arviointiin.

Myös ammattilaiset voivat kokea työhönsä liittyvät asiat eri tavalla ja tämä vaikuttaa myös arviointeihin. Huomasimme arvosteluista vastakohtia. Toinen arvostelija kritisoi opasvideon luonnollisuutta, kun taas toinen piti opasvideota luonnollisena. Toinen arvostelija olisi valmis käyttämään opasvideota tällaisenaan, kun taas toinen on sitä mieltä, että opasvideota tulisi kehittää paljon, ennen kuin sitä voisi käyttää.

Uskomme myös, että työkokemuksen laajuus (erilaiset työtehtävät ja työympäristöt) ja pituus vaikuttavat oleellisesti miten palautteiden antajat näkevät opasvideon toimivuuden.

Plussat:

Idea oli jokaisen mielestä hyvä ja toimiva, mutta toteutus kaipaa hiomista. Yksi arvostelijoista olisi valmis käyttämään opasvideota omassa työssään. Myös äänenkäyttö väliteksteissä oli hyvää.

Erään arvostelijan mielestä opasvideo on asiallinen ja luonnollinen. Opasvideo oli hänen mielestään hyvin pelkistetty ja yksityiskohtien vähäisyys ei vie huomiota itse opasvideon tarkoitukselta. Hänen mielestään oli myös hyvä, että opasvideolla ei ollut liikaa eri tilanteita, jotta asiaa ei tule liian paljon kerralla.

Myös opasvideon rauhallisuus ja siinä käytetyt, käytännönläheiset esimerkit saivat hyvää palautetta.

Kysymyspatteristo sai myös kehuja. Kysymykset ovat soveltuvia ja tarpeellisia kohde-ryhmälle ja ne toimivat hyvin ryhmäkeskustelun apuna. Teema on hyödyllinen ja kysymyksistä pystyy johdattelemaan helposti asiaan ja laajempaan keskusteluun.

Kehitysehdotukset:

Eryteisesti videon selkeyttäminen, näyttelijöiden vaihtaminen kehitysvammaisiin ja kohtausten mielenkiinnon parantaminen kiinnittivät meidän huomion. Kysymyspatteristoa pitäisi saada enemmän selkokielisemmäksi, jotta se olisi paremmin ymmärrettävissä. Olimme myös samaa mieltä siitä, että videon ymmärtämistä helpottaisi, jos väärän ja oikean kohtauksen välissä olisi teksti "EI NÄIN, VAAN NÄIN" eikä erikseen oikean kohtauksen jälkeen tekstiä "VAAN NÄIN".

Erään arvostelijan mielestä olisi ollut parempi, jos tila ja ympäristö olisivat olleet erilaiset. Luonnollinen ympäristö olisi herättänyt katsojan mielenkiinnon paremmin. Aidot tilanteet kiinnittävät enemmän kehitysvammaisten huomiota ja mielenkiintoa.

Iloiset ja värikkäät lavastukset sekä vaatteet olisivat lisänneet opasvideon kiinnostavuutta. Myös opasvideon lopussa olisi saanut olla esimerkkejä kohdassa "Kiinnitä huomiota".

Puhe olisi saanut olla kuuluvampaa, selkeämpää ja hidastempoisempaa kohtauksissa. Myös nettikäyttäytyminen ja esimerkiksi kaupassa asiointi olisi ollut hyvä ottaa mukaan opasvideoon. Välitekstit olisivat voineet olla kuvitettuja.

Eräs arvostelija olisi kaivannut "Anteeksi pyytäminen ja antaminen"-tilanteeseen selkeämpää ilmaisua anteeksipyyntöissä ja antamisessa.

Kysymyspatteriston kysymysten asettelu olisi saanut olla enemmän selkokielisempi ja lauseet lyhyempiä.

Tulimme siihen tulokseen, että opasvideon toteutus kaipaa hiomista. Halusimme nimetä kehitysvamma-alan ammattilaisten palautteet, sillä meillä itsellämme on todella vähän kokemusta kehitysvammatyöstä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Palautteita lukiessamme koimme monia ahaa-elämyksiä ja huomasimme, kuinka sokeiksi tulimme työllemme. Tämän takia palautteet ovat erittäin tärkeässä roolissa. Palautteiden ansiosta emme koe mahdollisena ajatusta siitä, että myöhemmin lähitisimme parantamaan opasvideota.

Lähdimmekin tekemään opinnäytetyötä sillä ajatuksella, että opimme tästä jotain. Kritiikki on aina tervetullutta, jotta voimme kehittää omaa ammattiosaamistamme tällä alalla.

Meillä kummallakin on samanlaiset näkemyksen opasvideon onnistumisesta. Arvioiden jälkeen totesimme, jotta opasvideo olisi mahdollisimman toimiva ja hyödyllinen työväline, sitä tulisi parantaa. Työ olisi paremmin hyödynnettävissä, jos opasvideo vastaisi enemmän arvioijien kehitysehdotuksia. Erityisesti videon selkeyttäminen, näyttelijöiden vaihtaminen kehitysvammaisiin ja kohtausten mielenkiinnon parantaminen kiinnittivät meidän huomion. Kysymyspatteristoa pitäisi saada selkokielisemmäksi, jotta se olisi paremmin ymmärrettävissä.

Koska meillä ei ole juurikaan kokemusta kehitysvammatyöstä, jo opasvideon suunnitteluvaiheessa olisi voinut olla parempi keskustella ammattilaisten kanssa siitä, mitä videossa tulisi olla ja mitä asioita pitäisi ottaa huomioon. Videon valmistuttua olisimme pyytäneet näiltä ammattilaisilta palautteet toteutuksen onnistumisesta.

Alkuperäisessä suunnitelmassa oli, että halusimme saada palautteita myös itse kehitysvammaisilta. Se, miten itse kohderyhmän jäsenet kokevat opasvideon toimivuuden, olisi tuonut opinnäytetyöhön ja meidän oppimiseen enemmän syvyyttä ja monipuolisuutta. Alun perin tarkoituksena oli, että projektipaikkamme asiakkailta palautteet. Hankkeen aikataulujen takia tämä ei ollut mahdollista. Eräs palautteiden antajista ehdotti meille itse, että voisi näyttää videon asiakkailleen ja hankkia heiltä palautteet, mutta hänenkään aikataulut eivät tähän riittäneet.

6.1 Oppiminen ja itsearviointi

Tämän prosessin myötä olemme oppineet kiinnittämään enemmän huomiota erilaisiin kehitysvammaisten kanssa ilmeneviin haasteisiin puhuttaessa vuorovaikutuksesta ja sosiaalisesta kanssakäymisestä.

Arviointien kautta opimme mitä kaikkea tulee ottaa huomioon tehtäessä opasvideota kehitysvammaisille. Havainnollistaminen tulisi olla monipuolisempaa ja vielä selkeämpää.

Jos itsellä ei ole kokemusta esimerkiksi kehitysvammatyöstä, tulisi tällaisen työn tekemisessä kysyä ammattilaisten ohjeita ja neuvoja työn suhteen. Tällä voitaisiin taata työn toimivuuden onnistuminen.

Emme luovuttaneet opinnäytetyön suhteen vaikka tilaajaorganisaatio vetäytyi. Ei saa luovuttaa uskoa omaan tekemiseensä ja onnistumiseensa vaikka mitä kävisi. Aina voi löytää jonkin ratkaisun saattaakseen tekemänsä työn loppuun. Kuten jo aikaisemmin teoriaosuudessa mainitsimme, ei ole yhtä ainoaa tapaa toimia.

Yhteistyömme opinnäytetyön aikana onnistui hyvin. Olimme samaa mieltä opasvideon tuottamisprosessissa tapahtuvista asioista. Olimme myös samaa mieltä palautteiden analysoinnissa. Näkemuseroja ei tullut ilmi missään opinnäytetyön vaiheessa, vaihtelimme ideoita ja teimme niistä yhtenäisen suunnitelman.

Mielestämme onnistuimme yllättävän hyvin opasvideon tekemisessä, sillä meillä ei ole aikaisempaa kokemusta tämän kaltaisesta työstä. Mikäli meillä olisi ollut tilaaja opinnäytetyöllemme, olisimme voineet hyödyntää tilaajaorganisaation työntekijöiden ammattinäkökulmia.

Meidän olisi pitänyt pohjustaa opinnäytetyömme idea ja tavoite paremmin palautteiden antajille. Palautteet saattaisivat olla erilaisia, mikäli olisimme näin tehneet.

Jos aikataulu olisi sallinut, olisimme tehneet palautteiden pohjalta parannellun version opasvideosta ja kysymyspatteristosta. Tällöin opinnäytetyössämme olisi ollut ver-

tailu myös siitä, miten paljon opasvideo muuttui ja kuinka paljon toimivampi se olisi paranneltuna.

LÄHTEET

Autismi- ja Aspergerliitto ry. Autismi. Viitattu 9.4.2014.

http://www.autismiliitto.fi/autismin_kirjo/autismi

Dunderfelt, Tony 2003. Seitsemän avainta hyviin henkilökemioihin. Helsinki: Dialogi Oy

Kaski, Markus (toim.) & Manninen, Anja & Pihko Helena. 2009. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kauppila, Reijo A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Jyväskylä: PS-Kustannus

Kehitysvammaliitto. Kehitysvammaisuus. Viitattu 31.3.2014

<http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/tietoa-liitosta/kehitysvammaisuus/>

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY

Lehtinen, Ulla & Pirttimaa, Raija 1995. Aikuiskasvatuksen suunnitelma NOVA. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Nyyti ry. Vinkkejä sosiaaliseen elämään. Viitattu 10.4.2014.

<https://www.nyyti.fi/elamantaitokurssi/opi-elamantaitoa/rakenna-toimivia-sosiaalisia-suhteita/sosiaalinen-verkosto-ja-vuorovaikutus/vinkkejä-sosiaaliseen-kanssakaymiseen/>

Papunet. Varhainen vuorovaikutus. Viitattu 10.4.2014.

<http://papunet.net/tietoa/varhainen-vuorovaikutus>

Suvikas, Annukka & Laurell, Leena & Nordman, Pia 2012. Kuntouttava lähihoito. Helsinki: Edita Prima Oy

Terveyskirjasto. Kehitysvammaisuus. Viitattu 31.3.2014

http://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=seh00131

Tuisku, Riikka 2011. Kommunikoinnin kehittäminen kehitysvammaisten yhteisössä. Rovaniemen ammattikorkeakoulu.

Tyynelä, Tuija 1995. Koulusta elämään. Vanhempien näkökulma kehitysvammaisen nuoren itsenäistymiseen peruskoulun päättyessä. Helsinki: Yleisjäljennys Oy.

Vernerinet.net. Mitä kehitysvammaisuus on? Viitattu 31.3.2014.

<http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html>

LIITTEET

Liite 1. Opasvideon tukikysymyspatteristo

Sosiaalisuus rula! **-ryhmäkeskustelu-aiheita videon tueksi**

Tervehtiminen:

Miten annat hyvän ensivaikutelman itsestäsi?

Mikä tekee sinuun hyvän vaikutelman toisessa ihmisessä?

Kuulumiset:

Mitä asioita ei ole kohteliasta kysyä vieraalta ihmiseltä?

Onko sinulla jokin puheenaihe, mistä voisit puhua vieraammankin ihmisen kanssa pitkään?

Mielipiteen ilmaisu:

Miten ilmaiset mielipiteesi? (esimerkiksi itsepäisesti)

Kokeile eleiden ja äänensävyjen yhteyttä ja sano sama lause:

- vakavasti
- hymyillen
- innostuneesti
- tylsistyneesti

- Esimerkkilause: En tykkää urheilla.

Anteeksi pyytäminen ja antaminen:

Ansaitseeko anteeksipyytjä aina vastauksen?

Mikä teko sinun olisi vaikea antaa anteeksi?

Kiitokset ja kohteliaisuus:

Mistä sinua on viimeksi kiitetty? Milloin?

Millaisessa tilanteessa haluaisit saada kiitosta ja milloin viimeksi itse olet antanut kiitosta toiselle henkilölle?

Kieltäytyminen:

Ostaisitko alaikäiselle tupakkaa/alkoholia?

Lähtisitkö vieraan ihmisen mukaan hänen pyytäessään? (esimerkiksi auton kyytiin)

Puhelimessa:

Millaisessa tilanteessa ei ole soveliasta vastata puhelimeen tai tekstiviestiin?

Jos joku vieras ihminen haluaisi lainata puhelintasi, mitä teet?

Tekijät: Marianne Kilpi ja Minna Kupiainen
Humanistinen ammattikorkeakoulu

Lähde: Kulmala, Marianne 2013. Pärjää porukassa-sosiaaliset taidot. Nuortentalo Turku.

Liite 2. Opasvideo

<https://www.dropbox.com/s/leama7e1v6n0pb0/Valmis.wmv>

Liite 3. Opasvideon käsikirjoitus

Käsikirjoitus

- Tervehtiminen
- Kuulumisten kysely
- Puhelimessa
- Mielialteen ilmaisu
- Anteeksi pyytäminen ja antaminen
- Kiitokset ja kohteliaisuus
- Kieltäytyminen

Kiinnitä huomiota sosiaalisessa kanssakäymisessä seuraaviin asioihin:

- Ryhti
- Eleet
- Katsekontakti
- Äänenvoimakkuus

Tervehtiminen:

Oikea tapa: (keksitään ns. ”huono tapa” vasta kuvaustilanteessa)

-Hei, hauska tutustua. Minä olen Marianne

-Hei, minä olen Tomi.

Kuulumiset:

Oikea tapa: (keksitään ns. ”huono tapa” vasta kuvaustilanteessa)

-Mitä sinulle kuuluu?

-Hyvää, mitä sinulle kuuluu?

-Hyvää, kiitos kysymästä!

Mielipiteen ilmaisu:

Ei näin:

-Mun mielestä Tappara on paras joukkue

-Eikä, Ilves on paras!

-Eikä, vaan Tappara

→ kinastelu jatkuu...

Vaan näin:

- Tappara on paras
- Ilves on paras
- No, ei kinastella, kaikilla saa olla omat mielipiteensä

Anteeksi pyytäminen ja antaminen:

Ei näin:

- Sori, rikoin sun DVD:n
- Et saa anteeks!

Vaan näin:

- Sori rikoin sun DVD:n
- Ei se haittaa, vahinkoja sattuu.

Kiitokset ja kohteliaisuus:

Ei näin:

- Onpa sulla kivat silmälasit
- Jaa...

Vaan näin:

- Onpa sulla kivat silmälasit
- Kiitos! (tähän vastakohteliaisuus)

Kieltäytyminen:

- Lähetkö bileisiin? Mulla olis viinaa.
- Ei kiitos.